

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน

เหตุที่ใช้คำว่า วรรณกรรมอีสาน

วรรณคดีเป็นคำที่เริ่มใช้กันตั้งแต่พุทธศักราช 2457 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร คำว่าวรรณคดีบัญญัติขึ้นใช้เทียบกับคำในภาษาอังกฤษว่า literature คำว่าวรรณคดี มีทั้งความหมายอย่างกว้างและอย่างแคบ ความหมายอย่างกว้างหมายถึง ข้อความที่เขียนขึ้นอ่านแล้วเข้าใจเป็นเรื่องราว และความหมายอย่างแคบ หมายถึงหนังสือที่แต่งขึ้นเนื้อเรื่องและรูปศิลปะ ซึ่งทำให้เกิดความงาม และสามารถทำให้อ่านเพลินเพลิดเพลินและเกิดอารมณ์คล้อยตามความลึกซึ้ง รุนแรง ความลีลาของถ้อยคำที่ใช้ประพันธ์ขึ้น

เมื่อกล่าวถึงวรรณคดี คนส่วนมากจะมุ่งไปยังความหมายอย่างแคบเท่านั้น ฉะนั้นในระยะหลังต่อมาจึงเกิดคำว่า วรรณกรรม ขึ้นซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า literary works หมายถึงหนังสือหรือเอกสารที่ใดประกอบขึ้น มีลักษณะเป็นศิลปกรรม ในฐานะที่มีรูปแบบ มีวัสดุและเนื้อหาประกอบขึ้นด้วยความพยายามที่จะสื่อสารด้วยประการใดประการหนึ่ง ความหมายอย่างกว้างของคำว่าวรรณคดีจึงคล้ายกับความหมายคำว่า วรรณกรรม ¹

¹ มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวใจของวรรณคดีไทย", วรรณไวทยาการ (พระนคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สหาคมนสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 58.

✓ เพราะเหตุที่ว่า คำว่าวรรณกรรม มีความหมายกว้างกว่า วรรณคดี ผู้วิจัยจึง
ใช้ชื่อวิทยานิพนธ์ว่า วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย เพราะในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังกล่าว
ถึงวรรณกรรมอีสานบางประเภทที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นวรรณคดีตามความหมายที่เข้าใจกันได้
เช่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงใช้ชื่อวิทยานิพนธ์ว่า วรรณกรรมอีสาน :
สังข์ศิลป์ชัย เพื่อให้กินใจความที่กว้าง

ประเภทของวรรณกรรมอีสาน

วรรณกรรมอีสานมีลักษณะเหมือนวรรณกรรมของภาคกลางอยู่ประการหนึ่ง คือ
ระยะเวลาที่ประพันธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ขึ้นนั้นไม่อาจจะทราบได้แน่นอน ฉะนั้น จึงต้องใช้
การสันนิษฐาน ในที่นี้ข้าพเจ้าจะขอแบ่งประเภทของวรรณกรรมอีสานออกตามลักษณะเนื้อ
เรื่องแทนการแบ่งตามระยะเวลาที่แต่งเรื่องนั้นขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. วรรณกรรมประเภทอิงประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร ส่วนมากมีเนื้อเรื่อง
เกี่ยวกับวีรบุรุษและศาสนา วิธีแต่งเป็นแบบเส้นแปล¹ คือยกภาษาบาลีขึ้นก่อนแล้วจึง
ดำเนินเรื่องต่อไปด้วยภาษาพื้นเมืองภาคอีสาน วรรณกรรมประเภทนี้มีดังต่อไปนี้

1.1 ตำนานขุนบรม (ตำนานขุนบรม)²

1.2 ท้าวสูงท้าวเจือง ซึ่งมีทั้งฉบับร้อยแก้ว เส้นแปล และฉบับกลอนอาว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ใช้ตามอาจารย์พิเศษ วิสุทธิ์ บุญยกุล บรรยายในวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น.

² ข้อความในวงเล็บหลังชื่อต่าง ๆ เป็นวิธีการเขียนตามอักษรวิธีอีสาน.

- 1.3 พันพระบาง
- 1.4 พันพระแก้ว
- 1.5 พันพระแซกคำ
- 1.6 พันพระแกนจันทนแดง
- 1.7 พันขุนบรมราชาธิราช (พันขุนบรมราชาธิราช)
- 1.8 พันเวียง เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นในสมัยเจ้าอนุวงศ์ แห่งเมืองเวียงจันทน์

2. วรรณกรรมประเภทนิทานหรือนิยายพื้นบ้าน ส่วนมากเรื่องประเภทนี้ลักษณะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งน่าจะเก่าแก่จะเป็นเรื่องที่เล่าอยู่ในท้องถิ่นทางภาคอีสาน แล้วภายหลังจึงมีผู้นำมาแต่งเป็นคำประพันธ์ และบางเรื่องก็อาจจะเป็นชาดก เช่น

- 2.1 สังข์ศิลป์ชัย (สินไซ)
- 2.2 การเกิด (กาละเกิด)
- 2.3 ขุนทิงหรือขุนทิง
- 2.4 จำปาสีตน
- 2.5 นางแดงออน
- 2.6 พระสุชน (ท้าวสีทน)
- 2.7 ท้าวจันทคาช
- 2.8 สุริวงศ์ (สุริวง)
- 2.9 ท้าวลินทอง
- 2.10 ขุนนางอ้ว หรือ ขุนนางอ้ว
- 2.11 นิทานเขียงเหมียง (ตรงกับเรื่องศรีชนมูทัยของภาคกลาง)

3. วรรณกรรมประเภทคำสอน ส่วนมากมรดกทางคำสอนจริยธรรม และฝึกทางด้านปัญญาให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟังซึ่งออกมาในรูปคำสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังต่อไปนี้

3.1 วรรณกรรมประเภทคำสอนโดยทางอ้อม วรรณกรรมประเภทนี้ไม่ใช่วิธีสอนใหญ่ผู้อ่านผู้ฟังรู้ตัว วิธีการที่ซ้ำมักให้ตัวละครในเรื่องเล่านิทานที่มีคติสอนใจให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งฟัง ทำนองเกี่ยวกับวิธีการที่ใส่ในหนังสือนิทานปัญญาต้นตระกูลของสันสกฤต

วรรณกรรมคำสอนของภาคอีสานที่ใช้กลวิธีนี้มี

3.1.1 นิทานนางคันไทร แต่งควายคำประพันธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ (หรือ 4 ปกรณ์) นันทปกรณ์ สุกญาปกรณ์ มัชฌิมปกรณ์ และปีศาจปกรณ์

3.1.2 ท้าวเสียวสวาส¹ (เสียวสวาท)

3.2 วรรณกรรมประเภทสอนโดยตรง เรื่องประเภทนี้จะแสดงให้เห็นชัดเจนว่า มีเจตนาสอนโดยตรง เรื่องประเภทนี้มีดังต่อไปนี้

3.2.1 ขรรคมคาสอนโลก

3.2.2 อินทนิยามสอนลูก (อินทนิยาน)

3.2.3 กภาพยปูสอนหลาน

3.2.4 กภาพยหลานสอนปู่

3.2.5 ประเภทสุภาษิตต่าง ๆ มีคัมภีร์โลกนิติ ภาษิตต่าง ๆ และคำพังเพย

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง ส่วนมากเอามาจากนิบาตชาดก เรื่องที่เด่นที่สุดคือ เวสสันดรชาดก

¹ คำว่า เสียวสวาท ในภาคอีสานยังไม่ทราบความหมายแน่นอน บางท่านเข้าใจว่าคงจะแปลว่า เจ็ดขวานลาด ซึ่งเป็นชื่อของน้อง ส่วนพี่ชื่อ ศรีเจ็ดขีว.

5. วรรณกรรมประเภทฉญา¹ และคำสุขัญ เป็นวรรณกรรมที่จัดอยู่ในระยะแรก ที่ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ที่เรียกว่าวรรณกรรมมุขปาฐะ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า oral literature เป็นวรรณกรรมที่สืบทอดกันมาด้วยปากเป็นเวลายาวนาน จนในปัจจุบันนี้จึงมีการบันทึกลงไว้ด้วยตัวอักษร

ฉญา คือข้อความที่เป็นคำคม ซึ่งผู้สนทนานำมาพูดโต้ตอบกัน บางทีก็นำเอาข้อความที่เคยพบมาจากชีวิตในท้องถิ่น แต่บางทีก็อาจจะแต่งขึ้นเองโดยฉันทน์ จึงต้องใช้ไหวปัญญาที่ว่องไว และค่อนข้างหลักแหลมในการคิดโต้ตอบ คนที่เก่ง ๆ จะสามารถทำให้คนคู่สนทนากับคำคมที่เขาหามาโต้ตอบกัน ฉญามี 3 ชนิดด้วยกัน คือ

- ก. ฉญาภาษิต คือคำพูดเป็นสุภาษิต มีคติ
- ข. ฉญาคำโตงโตย คือคำพังเพยต่าง ๆ
- ค. ฉญาเยอ คือคำพูดโต้ตอบเกี่ยวพาราสีระหว่างหญิงกับชาย บางทีก็แทรกบทละครนอกต่าง ๆ เมื่อหญิงชายชาวอีสานได้ พบกันในโอกาสต่าง ๆ ฉญาชนิดนี้

¹ ฉญา เข้าใจมาจากภาษาสันสกฤตว่า ปรัชญา เพราะ /ปร/ ในภาษาไทยภาคกลางออกเสียงเป็น /ฉ/ ในภาษาอีสาน เช่น โปรค เป็น โยค, เปุรค เป็น แศค ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่คำว่า ปรัชญา (หรือปรัญาในภาษาบาลี) จะออกเสียงเป็น ฉญาในภาษาอีสาน และสะกดตัวเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะว่าแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่หลักในการเขียนคำอีสานด้วยตัวอักษรไทย บางคนเขียนว่า ฉญา ตามรากศัพท์เดิม แต่บางคนก็เขียนว่า ฉยา หรือ ฉหยา ตามเสียงที่ออก เพราะอาศัยความง่ายเป็นเกณฑ์ เหตุผลอีกประการหนึ่งที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ตัวสะกดแบบนี้ ได้แก่วิธีการสะกดตัวตามพจนานุกรมภาคอีสาน ภาคกลาง ฉบับปณิธาน สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

ความคิดในเรื่องฉญานี้แตกต่างออกเป็น 2 พวก พวกหนึ่งคือว่าฉญาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ อีกพวกหนึ่งไม่ถือว่าฉญาเป็นวรรณกรรม

ได้รับความนิยมแพร่หลายมากในภาคอีสาน และเป็นฉันทลักษณ์ที่แสดงให้เห็นความรักภักดีของชาวอีสานที่ยังฝังลึกแน่นอยู่ในสายเลือดของชาวอีสานควย

คำสุขวัญ คือคำเรียกขวัญในพิธีต่าง ๆ ที่ร่ายกรอขึ้น มีข้อความแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อพื้นเมืองของชาวอีสาน แสดงความห่วงใยและความหวังดี ในโอกาสที่ผู้มาเยือนถึงถิ่น หรือมีคนในท้องถิ่นนั้นจากไป หรือในพิธีมงคลต่าง ๆ ผู้ประกอบพิธีมักเป็นผู้สูงอายุ และสามารถกล่าวคำสุขวัญได้ยาว ๆ และไพเราะ

6. วรรณกรรมประเภทเพลงพื้นเมือง วรรณกรรมประเภทนี้ใช้ให้ความบันเทิงแก่ชาวอีสาน ในปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วไปในท้องถิ่นอีสาน เพลงพื้นเมืองเหล่านี้คือ

6.1 เพลงกล่อมเด็ก นอกจากจะใช้กล่อมเด็กและให้ความบันเทิงแก่ผู้กล่อมแล้ว เพลงกล่อมเด็กยังสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้าน ความเชื่อต่อบุคมันของคนในท้องถิ่นนั้น ฉะนั้น เนื้อความจึงมีคุณค่าควรแก่การศึกษาถัดต่อไป เช่น

นอนสามแมเยอ นอนสามแมเยอ หลับตาสามแมเยอ นอนสามแมเยอ หลับตา
สามแมเยอ นอนอูแกว นอนแลวแมสิกววย แมสิไปเซ็นฝาย เคียนหงายเอาพอ
เอาพอนา มาเลี้ยงใหญ่สูง¹

คำที่ใช้ในบทเพลงกล่อมเด็กของภาคอีสาน เป็นคำง่ายๆ ๆ และใช้กันอยู่ในท้องถิ่นนั้น เนื้อความและภาษาช่วยให้เห็นความซื่อและความจริงใจของชาวอีสาน

6.2 กลอนลำ ในภาคอีสานมีการละเล่นเพื่อความบันเทิงอย่างหนึ่ง เป็นการขับข้อความที่ประพันธ์ขึ้นไว้น่าฟังประกอบกับดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่าแคน และมีการ

¹ จารุณี กองพลพรหม, "เพลงกล่อมเด็กภาษาอีสาน", อักษรศาสตร์, เล่ม 8 (กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 154.

พอนว่า สลับระหว่างการขับเป็นระยะ ๆ ผู้ฟังความเชื่อชาวอีสานในการขับ หรือ "ลำ" นี้ เรียกว่า "หมอลำ" การละเล่นนี้ได้รับความนิยมมากในภาคอีสาน และยังได้แพร่หลาย เข้ามายังภาคกลางอีกด้วย หมอลำนั้นมีอยู่หลายประเภท เช่น หมอลำพื้น ไซ้ชายคนเดี่ยว ขับร้องและเป่าแคน หมอลำกลอน นิยมลำกลอนเดี่ยว หรือ "กลอนสาธิต" ซึ่งได้แก่กลอน พดประชดประชันโตศกรมกัน หรือกลอนเบ็ดเตล็ดลำกันเพียง 2 คนเท่านั้น จะเป็นชายทั้งคู่ ก็ได้ หรือเป็นหญิงกับชายก็ได้ ส่วนหมอลำซิ่งไซ้ 3 คน ถ้าซิ่งชาย ฝ่ายหญิงก็มีสองคน ถ้า ซิ่งหญิงก็มีชายสองคน หญิงหรือชายที่แย่งกันนั้นจะขับโดยไซ้เพื่อความไปทางใดก็ได้แล้วแตกกลอน ของผู้นั้น แต่มีใจความทำนองยกคุณสมบัตินั้นของตนมากลาว เพื่อให้คนที่ตนจะซิ่งนั้นเห็นว่าตน คือจะไกรัก ขณะเดียวกันก็ขุดคุ้ยความไม่ดีของอีกฝ่ายมาประจาน อีกชนิดหนึ่งคือหมอลำเรื่อง หรือหมอลำหมู่ เป็นหมอลำที่วิวัฒนาการมาจากเคิม เพราะในสมัยหลังชาวอีสานหันมานิยมลิเก ของภาคกลางมากขึ้น พวกหมอลำจึงลำเป็นเรื่องราวเลียนแบบลิเก มีตัวละครหลายตัว แต่ ขับร้องด้วยทำนองแบบหมอลำ

ลักษณะกลอนของหมอลำนั้นคล้ายโคลงสาร¹ คือมีคำเต็มข้างหน้าและข้างหลังได้บาง มักจะมีสัมผัสเกี่ยวเนื่องกันระหว่างวรรค หรือแม้แต่ในวรรคเดียวกันก็อาจมีสัมผัสในด้วยก็ได้

6:3 กาพย์เซ็ง ไซ้ขับลำร้องประกอบหน้าขบวนแห่ไฟ คำประพันธ์ที่ไซ้แบ่งเป็น วรรค ๆ ละ 7 คำ คำสุดท้ายของวรรคตนจะสัมผัสกับคำที่หนึ่ง สอง หรือสามของวรรคต่อไป เพลงพื้นเมืองของอีสานทั้งหมดล้วนแต่จะต้องมีดนตรีประกอบที่เราเรียกกันว่า แคน ซึ่ง เรื่องแคนนี้ท่านเจ้าคุณธรรมธีรราชสมหามณีได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

แคน หมายถึงเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งไซ้เป่าเป็นเพลง ทำด้วยไม้ชนิดหนึ่งเรียกว่า ไม้แคน เป็นไม้ตระกูลไมไผ่ เขาใจว่าเป็นไม้ชนิดเดียวกับที่ภาคกลางเรียกว่า ไม้ซาง ไซ้ 6 ลำปาง 14 ลำปาง 16 ลำปาง 18 ลำปาง ประกอบเป็นคู่ ๆ ซางละเท่า ๆ กัน เจาะรูทุกลำ มีเต้าแคนอยู่กลาง มีลิ้นทำด้วยทองเหลืองหรือเงิน ^{2*}

¹ ดรรชนี ๑๘

² เจ้าคุณธรรมธีรราชสมหามณี, "ลำแคน", มรดกชาวอีสาน, รวบรวมโดย บุญเรือง จรรยาศรี, (พระนคร : โรงพิมพ์ประยูร, 2505), หน้า 395.

ฉะนั้นจึงเป็นการยากมากที่จะบังคับให้แน่นอนว่า หนังสือเล่มนี้โดยแท้คือใคร และ
แต่งในสมัยใด

ข. วรรณกรรมอีสานหลายเรื่องมักอ้างว่าเป็นเรื่องที่น่ามาจากชาดกของพุทธ-
ศาสนา เช่น เรื่องพันท้าวสุริวงศ์ ก็มีบทขึ้นต้นไว้ว่า

"บัดนี้ข้าจักแปรเป็นพื้น นิตะชาดก ยกแต่กายห่ม ก้าวเป็นไทกว้าง
(ขอให้ไปตามพื้น พุ่มเค็มของเรื่อง อย่าให้คิดบาดเบื่อง พุคโทเจ้า
เทศนา)"¹

ในเรื่อง ท้าวการ เกิดก็มีบทขึ้นต้นแสดงว่าเอามาจากชาดก² ไว้ว่า

"บัดนี้ จักไถนัยชาดท้าวปางก่อนโพธิยาน ยามยังเที่ยวสงสานสงเวณเวียนไซ้
ตามให้อาจานเจ้าแปมามีก่อน วามิในทัมทาสีบชาดแท้เที่ยวไซ้สงเวณวานา"³

การที่วรรณกรรมอีสานส่วนมากอ้างว่ามาจากเรื่องราวในศาสนานั้น ย่อมแสดงให้เห็น
ประการหนึ่งว่า จิตใจของชาวอีสานผูกพันอยู่กับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงต้องโยง
เรื่องใด ๆ ก็ตามเข้าสู่ศาสนา ซึ่งเรื่องนี้นับว่าคล้ายคลึงกับความเชื่อของชาวภาคกลาง
เช่นกัน

ค. วรรณกรรมอีสาน ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับชีวิตและประเพณีของชาวบ้านในท้อง
ถิ่นนั้น นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ฉะนั้น ชาวเจ้าผู้วิชัยจึงเห็นว่าเป็นข้อนาสังเกตที่สำคัญ
ข้อหนึ่งของอีสานที่วรรณกรรมของตนเองป็นอยู่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ประจำวัน

¹ พันท้าวสุริวงศ์, เล่มที่ 1 (เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดีประเทศลาว, 2511).

หน้า 1.

² เรื่อง การ เกิดก็ไม่มีอยู่ในบัญชีชาดก.

³ พันท้าวกาละเกด, เล่มที่ 1 (เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดีประเทศลาว, 2510).

หน้า 1.

ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ในภาคอีสานการคลอดลูกมักจะทำกันที่บ้าน จึงก่อให้เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดที่ยังคงรักษาไว้บางประการ คือหลังจากหมอตำแยซึ่งโดยปกติเป็นหญิงทำคลอดเสร็จแล้วและทำความสะอาดเด็กเรียบร้อยแล้ว เขาก็จะอุ้มเด็กขึ้นหึ่งเบาะลงจากเรือนไปที่พื้นดิน ห่างจากกระไดเรือนออกไปประมาณวาเศษ แล้วคนอุ้มโน้มตัวลงตำเอาเท้าขวาของเด็กแต่ละพื้นดิน 3 ครั้ง ที่ทำพิธีเช่นนี้ว่าเพื่อไม่ให้เด็กเหยียบแผ่นดินผิด ให้เด็กมีความมั่นคงเหมือนแผ่นดิน ขณะที่ทำพิธีนี้บุตรจะกล่าวถ้อยคำคลอจองไฟเพราะอันเป็นสิริมงคลไปด้วย หลังจากนั้นจะมีพิธีหนึ่งซึ่งวรรณกรรมได้เข้าไปเกี่ยวข้องมากคือ การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ สิ่งที่ใช้ในพิธีนี้คือ ชามหรือขันซึ่งตกแต่งด้วยใบตองจีบเป็นชั้น ๆ แล้วประดับด้วยดอกไม้ให้สวยงาม มีกรวยที่ตรงยอดกรวยเสียบดอกจำปา เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความสุขของทารกที่เกิดใหม่ และมีหญิงหรือชายชราที่เคารพนับถือมาทำหน้าที่สู่ขวัญทารกและมารดาของทารกนั้นด้วยการกล่าวคำอวยพรสู่ขวัญ คำอวยพรนั้นถ้าเป็นผู้เฒ่าทำพิธีจะสามารถกล่าวได้ยาว ๆ และมีความไพเราะเช่น

ชะยะตุพะวัง ชะยะมังคะลา ชะยะมหามงคน ปันเป็นคี่ลำเลิด วันนี้เป็นวันประ
เสิดพ้อมลือชา เกาชนมนมาพาพอม มาชวยนอมรับขวัญมาดาและกุมารอาอนนอย
หนาชั้นชอยโสพา บัดนี้จักไคพันนะนาแศเจ้าเอากำเนิคมาเกิดในทองแมมาดา
หลายวันมาบนอย นันอันไคเขาเซต 10 เดือน แมเจ้าเลยสะเทือนปวคทอง
พี่น้องชนมาหา ทายายชนมาลา เจ้ากปวคทองอยู่อนซอน แมเจ้ากนออนแลวจิง

¹ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุนานราชชน), "ประเพณีเนื่องในการเกิด", ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (พระนคร : กรมศิลปากร, 2506), หน้า 24. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพคุณแมยสุ่น สุนทรหงษ์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2506).

ลูกนึ่ง มือแม่เจ้าจับทองคั้นชุกชุก เชื้อนอนอนกึ่งเกื้อนไปมา มานคาเหมือนจักหลุก
 ลม เจ้าจึงมมจากทองแมมมาคา เป็นผู้หญิงเจาทกหงาย เป็นผู้ชายเจาทกคว่ำ
 แม่เจ้าเป็นขาปวง อยุ่มวงมือควาเคี้ยตักสายแธ แลวแม่เจ้าจึงวางอาบสงส์
 แผ่นคี่ผ่นงามเอามาตมทอแม่เจ้าจึงยกใสคง ไปผอกผ่พายและผ่โพงผ่โห่งและ
 ผ่ป่า ผ่นกเคำม้นรอกกุกกุก ๆ แมนลูกสุมาเอาเคี้ยวนี้ ตังแต่นี้เมื่อหน้าแมนลูก
 แม่จึงยกใสออนอนอยู่คี่ไฟ ไกวเจ้าไปตอนตะตอนแต่น แม่เจ้าแคนแม่เจ้าอิก
 ออนโฮยแสง แม่เจ้ากินน้ำสอนจนปากเปื่อยปากแคง ไฟลอกแสงแม่เจ้าแสงสอน
 แม่เจ้ากำลังออนอระทวย มือจับมวยพองกินน้ำสอน ทุกยากซอนคอมลูกบุคตา
 กุมาราเอยชวันเจ้าจงมาสุ ใหเจ้ามานอนอสุสายแพง เถิงยามแลงอย่าไคแอวแม่
 แม่เจ้าจึงยกใสอสุสายผ่าย แม่เจ้าจึงยายเจ้าใสอสุสายใหม่ ผ่นคี่นอนอสุสาย
 ผ่าย เจ้าผ่ายนอนอสุสายใหม่ แม่เจ้าจิกอวจใจอ อันนี้ตังแมนพอบิตาเจ้าแลว
 อันนี้ตังแมนแมมาคาเจ้าแลว นมฮาวแม่เอาเจ้ามากิน แผ่นคี่ผ่นงามเอามาตม
 หม แม่เจ้าปอนเขาแลวอมเจ้าไปหล่นอยู่จนคอง ๆ แม่เจ้าคอมเจานอนอยู่
 เนียนน้ำ พอเจ้าไปโไฮไคไชมาตองเจ้าแลว แม่เจ้าเลียงมอนพองเอาลูกกินนม
 แม่เจ้าชมเจ้าอยู่ทุกคำเขา จึงไคใสชื่อลูกแจมเจ้าวา เป็นลูกคำ
 ลูกคูนของบิคามาตาแต่เคา จึงไคเรียกเอาชวันลูกแกวแมมาโฮมวา (ถ้าเป็น
 ชายให้วา เอหิ ตาตะบิยะปุกตา) (ถ้าเป็นหญิงให้วา เอหิ อัมมะบิยะทีตา)
 ปุระตะ มะมะ ปาระมิง ทะทะยัง เม พิลัน เจตะ กะโรตะ ว่าจะนัง มะมะ
 วาคูลากูอิกแมบนแถกวางปาระมี จงมาสเวคว่ามยินคี่แห่งญาคผ่นอง ทั้งพวก
 พองและวงวานมาเหยอชวันเอย ใหเจ้ามานอนอสุสายใหม่ มาตงผ่าสะไบผ่นอง
 มาชมมูกแกวสองคอมมานคา ใหมาชมมาลาคอมพอแม่ มาเหยอชวันเอย ชวัน-
 เจ้ามาฮอกแล้วให้เจ้าใหญ่เพียงลึง ใหเจ้าสูงเพียงป่า ใหเจ้าจะเร็นหน้าอยู่
 สวัสดิ์ตี มาเหยอชวันเอย มาอยู่มุงคอมหมอน มาอยู่นอนคอมพอคอมแม่ ใหเจ้า
 มาเป็นแกจะเร็นความคี่ มาเหยอชวันเอย ชวันลูกเจ้าก็ให้มาลีลา ชวันมานคา
 ก็ให้มาลีลาผ่าย มาอยู่คายเฮียงฮวมบุคตา ใหมาตงมาลาคอมผ่และลูกนอย มา
 เหยอชวันเอย คั้นเจ้ามาฮอกแล้วให้เจ้าหม่นปานแผนหินแคง ใหเจ้าแขงปาน-

แผ่นดินลาค ให้เจ้าหมื่นปานเลี่ยมอาคเขาสุเมณ ใหญ่เพียงตอयाโคหัก ใหญ่
เพียงหลักอयाโคโค่น อयाโคหมนเหมือนตอง อयाโคหมองเหมือนเทา อयाโค
เถาแกเสี้ยสี ให้เจ้ามีอายุยืนนานอयाโคดอยเถา ตามคอเทาพันพระวัดสักขา
เถิน ชะยะศุ พระวัง ชะยะมั่งคะละ ชะยะโสคติพะวันตุเต นะโมพุทธายะ
นะมะอะอุ ¹

ขณะที่ทำพิธีกล่าวคำสวดวิญญู ญาติผู้ใหญ่จะใส่คายผูกที่แขนและคอของทารกและ
มารดา เพื่อเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนอกับตัว คำสวดวิญญูนอกจากจะแสดงความเชื่อของ
ชาวอีสานแล้ว ยังแสดงให้เห็นประเพณีในการเกิดอย่างละเอียด ตลอดจนความผูกพัน
ระหว่างสายเลือดที่แนบสนิทตามแบบคนตะวันออก ถอยคำที่ไซ้ก็แสดงออกอย่างง่าย ๆ
ตรงไปตรงมาเข้าไปถึงใจผู้ฟังทันที ว่าความรักระหว่างบิดามารดาและบุตรนั้นมีค่าใหญ่
หลวงเพียงใด หลังจากเด็กเกิดแล้วตลอดเวลาที่เลี้ยงในยามเด็กจะนอนนั้นก็มีการเห
กลมควยเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งมีคุณค่าควรแก่ศึกษาต่อไปอีกเช่นเดียวกัน

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน วรรณกรรมใดเขามามีส่วนอยู่ใน
พิธีแต่งงานของชาวอีสานอยู่มาก นับตั้งแต่หนุ่มเริ่มเกี่ยวสาวตามสถานที่ที่มีโอกาสได้พบ
สาวที่ตนพึงพอใจ สังคมของชาวอีสานนั้นเป็นสังคมที่เปิดให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบกัน ทำ
ความรู้จักกันก่อนที่จะตกลงใจแต่งงานกัน โดยที่ในยามคำคืนพอมของสาวจะยอมให้ลูก
สาวของตนนั่งป็นกายหรือทอดผ้าที่เรือนของตน และอนุญาตให้หนุ่มที่มาขอพอมมากุยควย โดย
มีขอแม่ว่าจะตองจุดตะเกียงไว้ตลอดเวลาที่คุยกกัน และชายหนุ่มจะแตะตองตัวหญิงสาวไม่
ได้ ขณะที่นั่งคุยกกันนี้เอง หญิงชายจะหาถอยคำที่คมคายไพเราะมาสนทนาโต้ตอบกันเพื่อ
แสดงภูมิปัญญาของตนให้อีกฝ่ายทราบ ตอนนี้องค์วรรณกรรมมุขปาฐาเขามามีส่วนอยู่มาก

¹ ประเพณีโบราณ, ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 4, เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี, 2512),

เพราะคำที่พูดโต้ตอบกันนี้เป็นต้นกำเนิดของวรรณกรรมที่เราเรียกว่า ญา และวัฒนธรรม
 นี้เองที่ช่วยให้ชาวอีสานสามารถรักษาวรรณกรรมประเภทญาให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายใน
 ท้องถิ่นอีสานจนในปัจจุบันนี้ เช่น มีชายหนุ่มไปเกี่ยวหมิงตาเขาทำหาไม่สนใจจะว่าญา
 คัดพอต่าง ๆ เช่น

ทางฟ้าสว่าง ชั่วแปนนองบนำ ทางฟ้าสว่างชั่วคราว นองบไต บาคูบาวไทโก-
 สาง แต่ชั่วไม่ออ มีแต่คอไม้แต่ เป็นเสียนช็อคอยคน ชั้น 1

ถ้าหมิงมีชายมาเกี่ยวก็จะกล่าวโต้ตอบในทำนองต่าง ๆ เช่นเดียวกัน เช่น

อย่าสุติแดงวาคเวา เอากกเลามาปลูก บแมนเชื้อชาคอยย กินไคกับ-

หวาน

หรือถ้าหมิงพอใจชายที่เขามาพูดเกี่ยวกับอาจจะบอกเรื่องราวของคนที่หมิงนั้นน่ายของใจ
 เช่นว่า

"นอนนี้ปอดลอยชอย เสมอออกยกางกอ กาบบหอ หนอนอยกับชอน ชูช-
 ชอน ชูชชอน ตัวแอม กับมี" 2

เมื่อหนุ่มสาวคบกันจนตกลงแต่งงานกันแล้ว ก็จะมีการประกอบพิธีแต่งงาน ในพิธี
 แต่งงานนี้ วรรณกรรมใดที่เขาไปมีส่วนร่วมด้วย ในตอนที่พลกเจ้าบ่าวยกขันหมากมายังเรือน
 ของฝ่ายหญิงพร้อมด้วยเครื่องเรือนและเครื่องแต่งตัว หลังจากมาถึงแล้วก็จะมีการประกอบ
 พิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งคล้ายในประเพณีการเกิด จะต่างกันก็ตรงเนื้อความของคำอวยพรที่ทาน
 ผู้เขานำมากล่าว ดังที่จะแสดงให้เห็นจากตัวอย่างที่ข้าพเจ้ายกมาต่อไปนี้

1 ราชบัณฑิตยสภาลาว, ไวยากรณ์ลาว, ภาค 4 (พิมพ์ครั้งที่ 4, เวียงจันทน์ :
 กระทรวงศึกษาธิการ, 2513), หน้า 33 - 4.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

สรีศรี สักดิ์พระพอน บอวอนวิเสศ อะคฺลยะเคคเตโซ อาวาทะวิวาโทมะหา-
 ชะโย มังคะลาทิเรก อะเนกควยราสี วันนีแม่วันดี วันดีถ้อออกมะโฆก โทกโบ
 นีแมนโทกไมจัน ชันโบนีแมนชันไมแกว เกาแกปุนแมนแล้ว จิงไตแดงพาชวันอยู่
 สอนลอนชายลาย มีทั้งผาผูกแขนมีทั้งแหวนใสกอย ปัดคนอยสอยสังวาน อาทาน
 หลายเหลือมาก สัพพากพอมทุกอัน มีทั้งพพันและหมากจิบฟ้าวางฮีบเคาคามา-
 ลลาหอมฮวงเฮา ชวนกันมามวนเตา เขาตมกวยไปสี่ มีทั้งไซหนวยตีเกียงปอก
 ... ผากคเขาเป็นปีสมริคทิจัยโฆก ยกโยกเป็นมิ่งเมียชวัน ตามกะบวนบุญฐาน
 แดงไว ชันคอกไมยกขึ้นเพียงตา ชันสมมาลุงตาเจ้าโคค โดคใส่ไวเงินชวา
 ลูกสาวกกลสาวกางและสาวหลา เพิ่มคาคามากบยากแค้นดีหลี บนบัดนี้
 ซอยจักเซ็นเอาชันตัวเจ้านี้โหมมาเทียมเนื้อ มาอยู่เฮือในคิง ซอยจักเซ็นเอาชวัน
 นางงามให้เขามาเทียมคู ทั้งชวันเจ้าผู้เป็นตั้ว มาเหยอชวันเออ... พอแม่เถา
 แก่เจ้าผูกแล้วให้เป็นผู้เทียมสอง ไหเจามาปุนปองเป็นลูกพอ ปูกไว้ให้เป็นหนอ
 แหนเอื้อน สองบุนเฮืองลูกหลา รักเก็งหนาเทียมทัน ซอยจักเซ็นเอาชวันบากาน
 ไหเขามาเทียมไหล ละไมเนื้อติวบาง สมนางงามอยู่ตา... ทั้งสองซาจงอยู่สูง
 สะบายพำพอม ไหเจาอนนอมตังตอสมเซย เจาเป็นเซยไหเจาทำใจกว้าง
 อยากาวอางสัพสิ่งอันใดโลโลกไหเจาวาโต โลหมาไหเจาวาเซะ ไสควายไหเจ้า
 ว่าฮือ... เจาเป็นลูกสะไพไหเจ้าฮักแม่ตั้ว... มีลูกชายไหไคยปะเส็ด ไหเจ้า
 ไคลูกแกวเกิดฮวมอthon ไหเจ้าฟังคำสอนต่ายายพอมแม่ ใจแฉกวางพินองวงสา
 คาเบื่องชวาเจาอย่าเหลียวคชวย คาเบื่องชวยเจาอย่าแลหาชู้ เถิงยามแลงไห
 เจาหาพาเขา เถิงยามเข้าไหเจ้าแดงพางาย อยาไคนอนหลับหลายตื่นสววยณิด
 ฮือค ไหเจ้าจับหมากไว้ทั้งกอกยาพินเจามีตั้วไหเจ้าถิมใจเกา เหลาไหนอยไหเจ้า
 หนายไฟ... หมอกาวแล้วซำที่มถววยพอน เป็นคำสอนพระอินสั่งโลก เจาหากมี
 โฆกแล้วไหเจ้าคอยเพียนเอา มาเหยอชวันเออ ชวันตั้วไหเจามาชมเมียนน้ำ
 เถิงยามคำไหเจ้าเซาบอนนอน หัวเฮียงหมอนไหเจ้าฮักฮือ ไหเจ้าตั้งหน้าตอกะ
 ทำความคี่ ความสุมี่เพียงพอบนอย แลงคำคอยอยู่สัวส์คี่ ก็ซาเด็น สะยะ ทุพะวัง

ตะยะมิ่งคะลิ่ง หัยมะหามุงกุน จักตาโร หัมมา วัตตันตี อายุ วันโน สุซัง พะลิ่ง ¹

ในบทสวดวิญจนาแห่งงาน หรือในภาษากันอีสานเรียกว่างานกินคองนี้ นอกจากจะให้ภาพของสังคมชนชาวอีสานยังมีการกล่าวถึงการประกอบพิธีแต่งงาน และค่านิยมของชนในท้องถิ่นอีสานที่ต้องการให้สามีภรรยาประพฤติกี่เมื่อทองใจใช้ชีวิตร่วมกัน ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าแม่เพียงบทสวดวิญจนาให้คุณค่าที่ควรจะนำมาศึกษาได้มากในเวลาต่อไป

3. บรรณกรรมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการตาย ความตายเป็นภาวะที่เศร้าของผู้อยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นถ้าบ้านใดมีคนตายเพื่อนบ้านและญาติของผู้ตายจะมาช่วยงานศพ และอยู่เป็นเพื่อนครอบครัวของผู้ตาย เพื่อก่อให้เกิดความอบอุ่นใจและปลอบประโลมครอบครัวของผู้ตายให้คลายทุกข์โศก ในท้องถิ่นอีสานก็มีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน ชาวอีสานเรียกว่างานศพว่า งันเฮือนตี การเผาศพนั้นเขาจะเผากันทั้งคืน และจากการเผาศพนั้นเองที่เป็นสื่อช่วยให้อาวรรณกรรมอีสานได้มีโอกาสเขามารวมอยู่แม่ในงานทุกข์โศกเช่นนั้น

เมื่อพระสวดเสร็จกลับไปแล้ว ชาวบ้านที่มาอยู่จะมีการละเล่นกันเพื่อผ่อนคลายความทุกข์โศกของเจ้าของบ้าน คนหนุ่มคนสาวก็จะ "เวาญญา" โต้ตอบกัน นอกจากนั้นบางบ้านที่มีฐานะดีก็จะจ้างหมอลำมาแสดงให้ชมและฟังกัน ประเพณีที่นิยมกันแพร่หลายที่สุดในงานเผาศพอีกอย่างหนึ่งคือ การอ่านหนังสือผูก ซึ่งเป็นหนังสือที่เขาเขียนบันทึกลงไว้ในใบลานมีไม้ประกบหน้าหลัง การจวนลงในใบลานนี้โดยปกติแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ตรงที่วางระหว่างช่วงเขาจะรู้อาเขาใช้กรอयीใบลานแต่ละแผ่นเขาควยกัน เวลาอ่านจะอ่านเรียงทีละบรรทัดไปตลอดสามช่วง เรื่องที่เขานิยมอ่านกันมากที่สุดคือ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย และท้าวการเกิด การอ่านหนังสือผูกนี้เขาจะอ่านกันตลอดคืน ฉะนั้น งันเฮือนตีของชาวอีสานได้ช่วยให้ชาวอีสานได้ใกล้ชิดกับวรรณกรรมของตนมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

¹ ประเพณีโบราณ, หน้า 9 - 14.

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญพระเวด การทำบุญพระเวด (หรือ ะเวด ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า พระเวสสันดรในภาคกลาง) ในภาคอีสานทุกเดือนสี่ทางจันทร์คติ จะมีการทำบุญที่เรียกว่าทำบุญพระเวด ในงานนั้นนอกจากการทำบุญแล้ว ยังมีการเทศน์หรือแห่เรื่องเวสสันดรเป็นกัณฑ์ ๆ ไป ทั้ง 13 กัณฑ์ ซึ่งช่วยให้ชาวอีสานได้ใกล้ชิดกับวรรณกรรมของเขาอีกเรื่องหนึ่งด้วย

5. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญเซ็งบั้งไฟ บุญบั้งไฟเป็นบุญเดือนหกที่วรรณกรรมใดเขาไปมีส่วนร่วมอยู่มาก เพราะหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบกันอย่างไม่มีการห้ามหวง เพราะถือว่าดาบानิดหวังลูกสาวไว้ไม่ให้ออกมาร่วมสนุกจะทำให้พิธีทำบุญเซ็งบั้งไฟที่เป็นพิธีเกี่ยวกับการขอฝนไม่ไคผล ฉะนั้นเมื่อมีโอกาสได้พบกัน หนุ่มสาวก็ยอมมีโอกาสดูพุกผุ่กันอย่างสนุกสนาน นอกจากนี้วรรณกรรมยังเข้าไปเป็นส่วนสำคัญของงานอีกด้วย เพราะในเวลาแห่บั้งไฟยังมีการลำซำร้องนำหน้าขบวนแห่บั้งไฟ สำหรับคำเซ็งในประเพณีแห่บั้งไฟซึ่งมุ่งที่จะกล่าวขอฝนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากวรรณกรรมในพิธีการอื่นคือค่อนข้างหายาก และมักมีเครื่องหมายหรือรูปของอวัยวะเพศปรากฏอยู่ในงานเซ็งบั้งไฟแทบทุกงาน

วรรณกรรมอีสานก็มีลักษณะคล้ายวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น ๆ คือเกี่ยวข้องอยู่กับประเพณีอย่างแน่นแฟ้นแทบว่าจะเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในวิถี เพราะวรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านี้เป็นเครื่องช่วยให้ความบันเทิงแก่ชาวอีสาน และทำให้งานเทศกาลต่าง ๆ มีชีวิตชีวาสนุกสนาน ทั้งจิตใจคนใหม่ร่วมงาน ซึ่งก็เป็นผลพลอยให้ประเพณีต่าง ๆ สามารถคงอยู่จนตราเยาทุกวันนี้ และในขณะเดียวกันจิรศประเพณี เหล่านี้ก็ช่วยรักษาวรรณกรรมของท้องถิ่นอีสานให้คงอยู่ไม่สูญหายไป จึงนับว่าทั้งวรรณกรรมและประเพณีในท้องถิ่นอีสานต่างก็ช่วยกันและกันให้คงอยู่ในดินแดนอีสานสืบต่อไปอย่างที่จะแยกออกจากกันไคยากยิ่ง

ง. อิทธิพลต่างประเทที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน ท้องถิ่นอีสานก็เช่นเดียวกับท้องถิ่นอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียนี้ ที่วัฒนธรรมของต่างชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและความเป็นอยู่มากที่สุดมาแต่อดีตกาลก็คือ อิทธิพลจากอินเดีย เพราะเรารับความเชื่อตั้งแต่ศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ มาจากอินเดียอยู่มาก ดังนั้นอิทธิพลทางคานอื่น ๆ จึงไหลหลั่งเข้ามาพร้อม ๆ

กับศาสนาอย่างมาก แม้แต่ในวงการของวรรณกรรมท้องถิ่นของอีสาน ที่สามารถเห็นอิทธิพลของความเชื่อได้อย่างชัดเจนก็คือ วิธีการลำดับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมบางประเภท

ในภาคอีสานนิยมวิธีการแต่งเรื่องแบบที่เขาใช้ในการแต่งชาดก คือมีลำดับการแต่งแบ่งออกได้เป็น 3 ภาคด้วยกัน เริ่มต้นด้วยภาคที่กล่าวถึงที่มาของเรื่อง หรือที่เราเรียกในการแต่งชาดกกว่า บทปรารภชาดก ดังเช่นในเรื่องนิทานเสียวสวาสดี ไคชนันต์ เรื่องไว้วา

ในกาละคาบหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในคันถะกุกี มีทัมอันจักเทศนาว่า "สัพเพ สัตตา สุขिता โหนตุ" กุลาสิบปริสะทั่งหลาย "ปันยา ปาระมีโย" อันวาปันยา ปาระมีแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายนี้ หากเป็นขันขาวของอันประเล็ค กวาแก้วเจ็ค ปะกาน และเป็นมอระคาแกโลกทั้งสามเทแล้ว เทคิไตแลวาอันจา ควยแพพระ ปันยาปาระมีควงนี้ คีและประเล็คหากเกิดมีแกยไต บุกคนณูน บหอนตายควย นำควยไฟ ควยหอกควย หนาทะนุปีนไฟและไมคองกอนคินหลาวแหลน ทาวพระ- ยายามาก ทั้งหลายบชมเหงคิ แมนวาอุ้ทวันอันตายอันคิอนนึ่งกคิ แมนวามี พอสอัยกัพอยละงับกับหายเสียดควยเตชานพาบบุนยะราสีพระปันยาปาระมีเจ้าควง นั้นสิ่งเคียว เหมือนคังเสียวสวาด แดชาดกอนพายหลัง พนแล แตนนพระอาณ กัไหวสัพพันญูเจาวา "ซาไหวสัพพันญูเจา อันวาพระปันยาปาระมีทัมแตชาดกอน พน เป็นสิ่งคิก็ซาจา ขอแกพระพุทธเจ้าจงเทศนาแกญูซา แดกซาเถิน 1

การใช้วิธีการแต่งเลียนแบบเช่นนี้เป็นศิลปะของอินเดียที่เผยแพร่เข้ามาทาง พุทธศาสนา ดังที่เคยกล่าวไว้แล้วว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อชาวอีสานมาก ดังนั้นการใช้ วิธีการแต่งเลียนแบบการแต่งชาดกของอินเดีย ก็เพื่อทำให้คนอ่านคนฟังเรื่องเหล่านี้เกิดความเลื่อมใสและยกย่องเรื่องเหล่านี้เช่นเดียวกับชาดกในพระพุทธศาสนา ความเชื่อต่อ เหล่านี้มีส่วนช่วยให้วรรณกรรมอีสานคงอยู่ยาวนานมาจนถึงปัจจุบันนี้ควย เพราะถือว่าเป็น

1 เสียวสวาด (พิมพ์ครั้งที่ 3, เวียงจันทน์ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2507),

เรื่องชาดก จึงเก็บรักษากันไว้อย่างดีด้วยความศรัทธา

วิธีการแต่งอีกลักษณะหนึ่งที่วรรณกรรมอีสานได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย คือการใส่
การแต่งแบบ นิทานซ้อนนิทาน ซึ่งในอินเดียนิยมกันมาก เช่น เรื่องในชุดปฐมจัตนตระ เป็นต้น
วรรณกรรมอีสานบางเรื่องมีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทาน แต่จะซ้อนมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับ
เนื้อเรื่อง เช่น เรื่องสังข์ศิลป์ชัย ก็มีการเล่านิทานประกอบเหตุการณ์ในท้องเรื่อง ตอนที่
โทรหุลเลา เรื่องท้าวสีวราชสูญเสียพระราชาธิกา ท้าวสีวราชทรงสู้รบกับท้าวสุทนต์
ราช แต่ยกขึ้นมาสั้น ๆ ไม่ค่อยซับซ้อนมากนัก ส่วนบางเรื่องก็ซ้อนกันซับซ้อนมาก
เช่น เรื่องนิทานนางคันไทร นิทานท้าวเสียวสวาสดี มีนิทานประกอบซับซ้อนมากแบบที่ตัว
ละครในเรื่องเล่านิทานแล้วตัวละครในนิทานเล่านิทานให้ตัวละครในนิทานฟังอีกทอดหนึ่ง

วิธีการแต่งเป็นลักษณะที่เห็นเด่นชัดที่สุด ที่วรรณกรรมอีสานได้รับอิทธิพลมาจาก
ทางชาติ คงนั้น ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงเฉพาะในคานนี้คานเดียวไว้ในคานนี้

ความนิยมของชาวอีสาน

วรรณกรรมอีสานที่สูญหายไปจากความทรงจำของชาวอีสานนั้นก็มีอยู่ไม่น้อย แต่
ยังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบันนี้ก็มีอยู่มาก ที่ขึ้นหน้าอายุใดแถววรรณกรรมประเภทเพลง
จำพวกหมอลำ กายเข็ง นอกจากนี้ก็มีพวกผญา สุภาสิต คำสุขวัญ แถววรรณกรรมจำพวก
หลังนี้ผญาเขี้ยวชาญเหลืออยู่น้อยลงมาก ที่ยังคงมีความชำนาญอยู่ก็เพียงคนที่มาอาชีพทางนี้ ฉะนั้น
ในเวลาเทศกาลต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ จึงต้องวางใจให้มีความสามารถทางนี้ไปพูดผญา
กล่าวคำสุขวัญให้เป็นส่วนมาก วรรณกรรมขบขานเหล่านี้โดยปกติแล้วไม่มีการบันทึกลงไว้
เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนวรรณกรรมที่เขียนไว้แล้วก็มีผู้อ่านอยู่บ้างเป็นบางเรื่อง แต่ที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้คือ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย หรือที่ในภาคอีสานเรียกว่า
สินไซ นับเป็นวรรณกรรมเรื่องที่เด่นที่สุดในบรรดาวรรณกรรมอีสานเรื่องหนึ่ง ซึ่งแม่ทัพพวก
หมอลำ เวลาจะเริ่มหัดลำครั้งแรกก็ต้องท่องขอความในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย โดยเฉพาะทรง
สังข์ศิลป์ชัยเคียดใจให้ใครเสียก่อน จึงจะหาบทกลอนของตนเองมาลำได้ คุยเห่คนเขา
ผู้วิจัยจึงได้นำเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดเรื่องหนึ่งมาศึกษาอย่างละเอียด
ในวิทยานิพนธ์ วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย ของข้าพเจ้า ซึ่งจะปรากฏรายละเอียดใน
บทต่อ ๆ ไป